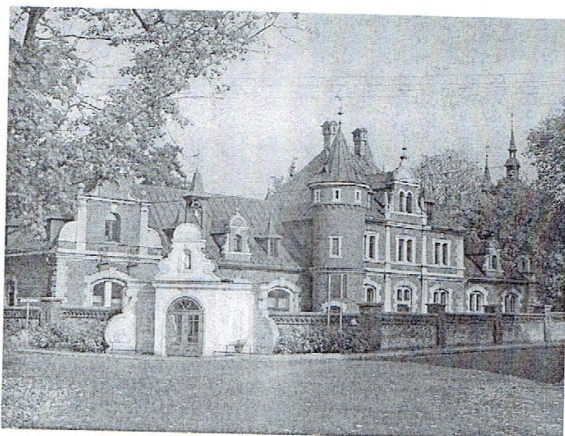

Program prac konserwatorskich
przy kaplicy pw. Św. Jana Nepomucena
w Pławniowicach.

ADRES:

ul. Gliwicka (Nad Kanałem)
Dz. Nr 348/257

INWESTOR:

Urząd Gminy Rudziniec
ul. Gliwicka 26, 44-160 Rudziniec

Projektanci:

mgr Ryszard Szopa
Pracownia Konserwatorsko-Projektowa
„dlazabytkow.pl” ul. Jałowcowa 11
42-680 Tarnowskie Góry

PRACOWNIA
KONSERWATORSKO-PROJEKTOWA
"dlazabytkow.pl"
mgr Ryszard Szopa
42-680 Tarnowskie Góry, ul. Jałowcowa 11
tel. 502 535 041 NIP: 645 171 68 87

mgr Aleksander Harkawy
Konserwator Dziej Sztuki

mgr Aleksander Harkawy
RZECZOZNAWCA
Ogólnopolskiej Rady Konserwatorów Dziej Sztuki ZPAP
w zakresie konserwacji i restauracji malarstwa
i rzeźby polichromowanej

Tarnowskie Góry, grudzień 2023

1. PODSTAWA OPRACOWANIA.

Opracowanie niniejsze sporządzono w oparciu o:

- Zlecenie Inwestora.
- Wizję lokalną obiektu.
- Uzgodnienia z Inwestorem.
- Dokumentację fotograficzną.
- Kwerendę historyczną i bibliograficzną.
- Zalecenia konserwatorskie WUOZ w Katowicach (K-NR.5183.491.2022)

2. CEL OPRACOWANIA.

Celem opracowania jest sformułowanie zakresu prac konserwatorskich oraz przeprowadzenie tych prac w formule konserwatorskiej.

Ochrona obiektu przed dalszą degradacją techniczną i estetyczną.

Przywrócenia walorów i wartości zabytkowych poprzez przeprowadzenie remontu konserwatorskiego.

Ochrona i opieka nad miejscem upamiętnienia ofiar I wojny światowej.

Remont konserwatorski dachu.

Wykonanie izolacji fundamentów.

Remont konserwatorski tynków wewnętrznych.

3. FORMA OCHRONY.

Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków województwa śląskiego A/136/10 (dawny wpis województwa katowickiego A/1514/93 decyzja z dnia 26 lutego 1993 roku).

4. STAN ISTNIEJĄCY.

Funkcja.

Budynek pełni funkcję kultu św. Jana Nepomucena – kaplica oraz jest jednocześnie miejscem pamięci żołnierzy poległych w czasie I wojny światowej oraz upamiętnienia ofiar ludności lokalnej z okresu II wojny światowej.

Historia.

Kaplica została wzniesiona prawdopodobnie na przełomie XVIII/XIX wieku. Pierwotny pałac został wzniesiony w 1737 roku. Wezwanie kaplicy św. Jana Nepomucena oraz umieszczenie rzeźby tegoż świętego we wnętrzu odwołuje się do popularnego motywu z tego czasu. Św. Jan Nepomucen jako patron przeprawy przez rzekę (wodę) w naturalny sposób był stawiany na mostach lub w ich sąsiedztwie. Obecna rzeźba jest niewielka i posiada cechy sztuki barokowej o proveniencji ludowej. W Pławniowicach lokalizacja kaplicy przy obecnej ul. Gliwickiej sąsiadowała z przeprawą przez kanał gliwicki i była niedaleko posadowiona przy jeziorze pławniowickim.

Kaplica ta została przebudowana i dostosowana do nowego kostiumu architektonicznego w związku z rozbudową pałacu w latach 1882-1884. Pałac w owym czasie został rozbudowany z inicjatywy Franza von Ballestrema, a autorem tego przedsięwzięcia był Carl (Karl) Heidenreich. Karl Heidenreich rozpoczął karierę projektanta pod skrzydłami Karla Ludecke. Był on projektantem pałacu w Frączkowie 1886-1889, współautorem przebudowy pałacu w Kopicach, projektował również pałac w Tułowicach oraz przebudował pałac w Tworkowie. Był również autorem projektów kościoła Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Rudzie Śląskiej-Goduli oraz kościoła Marii Magdaleny w Łambinowicach.

Kaplica w owym czasie miała formę prostego domku z arkadą wejściową, nakryta była wysokim dachem ze szczytem z wnęką. Szczyt posiadał formy inspirowane detalem manierystycznym z tympanonem kwiatowym i wolutami bocznymi, które były zastosowane przy budowie pałacu i budynków towarzyszących. Kaplica nie posiadała bocznych skrzydeł i była dostawiona do muru ogrodzenia pałacu. Stan ten jest widoczny na zdjęciach i kartkach pocztowych z początku XX wieku.

Kaplica została prawdopodobnie w latach 20. XX wieku rozbudowana o dwa skrzydła (ścianki kurtynowe) boczne, na których umieszczone zostały tablice z nazwiskami żołnierzy, którzy zginęli w czasie I wojny światowej. Na tablicach umieszczone zostały nazwiska w pozycji alfabetycznej, napis Unseren gefallenen Helden 1914 – 1918, motyw krzyża żelaznego oraz R. I. P. Ścianki kurtynowe posiadają układ załamany oraz detal tożsamy z wolutami górnymi.

Inicjatorem upamiętnienia żołnierzy I wojny światowej, a tym samym rozbudowy kaplicy o dwa skrzydła zapewne byli zwykli mieszkańcy okolicznych miejscowości i osad. Najczęściej byli to krewni, rodzina lub znajomi poległych żołnierzy lub też organizacje społeczne oraz miejscowe parafie. W celu upamiętnienia poległych żołnierzy I wojny światowej wznoszone były monumentalne realizacje takie jak w Bytomiu, ale najczęściej były to skromne formy tablic zawieszonych w obrębie obiektów sakralnych lub innych obiektów kultu religijnego typu kaplice czy krzyże przydrożne. Stałym elementem były inskrypcje informujące o przeznaczeniu pomnika, lista nazwisk z datą śmierci, motywy alegoryczne lub symboliczne związane z etosem żołnierskim, rycerskim, sepulkralnym. Często wykorzystywane były motywy religijne takie jak krzyż, anioł. Motywy militarne to krzyż żelazny, miecz, karabin, kule armatnie, hełm, bagnet, liście dębowe. Czasami spotka się przedstawienia lwa śpiącego lub św. Jerzego walczącego ze smokiem. W latach 30 tych XX wieku, w okresie III Rzeszy coraz popularniejsze były motywy narodowosocjalistyczne zwięzane z narracją państwową i partyjną. Do najczęstszych lokalizacji pomników należy zaliczyć otoczenie lub zewnętrzne jak i wewnętrzne elementy obiektów sakralnych, cmentarze lub przestrzenie reprezentacyjne – place publiczne typu rynek. Spotyka się również tego rodzaju upamiętnienie realizowane w technice witrażowej w oknach kościelnych.

Św. Jan Nepomucen.

Św. Jan Nepomucen żył w latach 1350-1393 w Pradze Czeskiej, gdzie był kanonikiem katedralnym oraz kolegiackim w kościele św. Idziego. Jan Nepomucen był spowiednikiem żony króla Wacława IV Luksemburczyka, Zofii Bawarskiej. Wplątany w konflikt pomiędzy królem a arcybiskupem praskim, po aresztowaniu, torturach, został zrzucony z mostu Karola do Wełtawy. Jak powszechnie uznawano zginął męczeńską śmiercią, gdyż nie chciał ujawnić tajemnicy spowiedzi królowej Zofii.

Św. Jan Nepomucen kanonizowany został w 1729 roku. Jest patronem szczerej spowiedzi, ochrony tajemnicy, przed pomówieniem oraz przepraw przez wodę i przed powodzią. Święty Jan Nepomucen był również eksponowany i manifestowany przez katolików w ramach dyskursu z ewangelikami w zakresie uczestnictwa w sakramencie spowiedzi.

Jest to bardzo popularny święty na Górnym Śląsku a jego przedstawienia znajdują się min: kaplica na pl. Jana w Chorzowie Starym, kaplica w Starych Tarnowcach, rzeźba przed kościołem w Bytomiu Miechowicach, rzeźby w Raciborzu.

Warunki budowlane.

Lokalizacja – przy skrzyżowaniu ulic Gliwickiej i Nad Kanałem, pomiędzy chodnikiem i murem ogrodzenia zespołu pałacowo - parkowego, w sąsiedztwie dawnej wozowni. Teren, na którym posadowiona jest kaplica jest położony poniżej obecnego chodnika.

Plan - budynek założony na planie kwadratu, niepodpiwniczonym, z dwoma bocznymi ściankami kurtynowymi załamany pod kątem.

Bryła - zwarta, kubiczna, budynek nakryty dachem dwuspadowym ze szczytem od frontu.

Elewacja frontowa – kształtowana w formie arkady wejściowej obwiedzionej opaską profilowaną z kluczem na osi. Powyżej szeroki i profilowany z wałków gzyms okapowy. W strefie dachu szczyt o układzie wolutowym zwieńczony półokrągłym tympanonem z motywem kwiatonu. W centrum szczytu płytką nisza, w której znajduje się rzeźba Matki Bożej.

Elewacje boczne i tylna – proste, tynkowane na gładko, bez podziałów architektonicznych, z gzymsem okapowym.

Ścianki boczne (skrzydła boczne) – załamane, z płycinami wykrojowymi mieszczącymi listę nazwisk żołnierzy, którzy polegli w czasie I wojny światowej, zwieńczone w górze szerokim gzymsem identycznym jak gzyms okapowy. Po bokach duże spływy wolutowe odwzorowane ze szczytu.

Wnętrze – nakryte sklepieniem krzyżowym, ściany gładkie, w ścianie tylnej niewielka nisza arkadowa wycięta w grubości muru.

Posadzka – współczesna, kafelki ceramiczne układane w karo.

System budowlany - budynek wzniesiony w technice tradycyjnej, murowana z cegły ceramicznej na zaprawie wapiennej. Tynkowany tynkiem cementowo – wapiennym zacieranym na gładko, malowanym. Elementy dekoracyjne - detale wykonane w formie sztukatorskiej jako odlewy ze sztucznego kamienia.

Dach - na konstrukcji drewnianej, kryty blachą ocynkowaną, malowaną. W dachu wysoka sygnaturka wsparta na dwóch słupkach, nakryta hemem stożkowym. W zwieńczeniu metalowy krzyż.

Instalacje - budynek nie jest wyposażony w instalację wodną, ściekową, elektryczną oraz nie jest ogrzewany.

Drzwi – drewniane, dwuskrzydłowe ze świetlikiem w formie wycinku koła, oszklone, ze szprosami wewnętrznymi. Drzwi są współczesne, prawdopodobnie odwzorowane na wcześniejszych. W drzwiach osadzone otwory wentylacyjne.

5. OCENA STANU TECHNICZNEGO.

Fundamenty – stan średni, nie wykazują objawów podciągania kapilarnego. W obrębie dolnych partii muru zauważalne są niewielkie zawilgocenia. Stan tego zawilgocenia jest spowodowany utworzonymi „basenikami z wodą” w miejscach pomiędzy kaplicą a skrzydłami bocznymi, gdzie teren chodnika jest powyżej terenu otaczającego kaplicę. Miejsca te dodatkowo są zamknięte wylewkami betonowymi uniemożliwiającymi naturalny proces odparowania wody z obrębu fundamentów.

Ściany - tynki wewnętrzne wielokrotnie naprawiane i uzupełniane szczelnymi tankami cementowymi i malowane. Zabieg ten może powodować migrację wody do wyższej strefy parowania, co może objawiać się wyplamieniem i dezintegracją strukturalną wyższych partii tynku. Należy przyjąć, że wraz z migracją wody przenoszone są sole mineralne w niej rozpuszczone, co prowadzi do kumulacji zniszczeń strukturalnych. Tynki zewnętrzne, stan dobry, po remoncie, malowane farbami silikonowymi, miejscowe zaplamienia wodami rozbryzgowymi i opadowymi.

Tynki sklepienia – stan zły, mocno spęcherzone, miejscami głucho, wielokrotnie naprawiane, zdeintegrowane strukturalnie, farba częściowo spękana i złuszczone. Stan ten jest spowodowany obecnością wody w murze sklepienia pochodzącej z nieszczelnego poszycia dachu. Należy przyjąć, że mur sklepienia jest zawilgocony w swojej objętości.

Stolarka otworowa – stan dobry, drzwi dwuskrzydłowe po remoncie, niewielkie ubytki farby.

Więźba dachowa – stan średni, belki spękane, zaczernione i częściowo zawilgocone. Po rozebraniu poszycia należy dokonać oceny stanu zachowania więźby celem wytypowania elementów do zachowania i konserwacji oraz tych do wymiany.

Poszycie dachowe – stan zły, poszycie rozszczelnione, blacha perforowana, farba częściowo złuszczone.

Obróbki blacharskie – stan średni, rynny skorodowane, powyginane.

6. UWAGI I WYTYCZNE KONSERWATORSKIE.

W związku ze złym stanem technicznym dachu należy przeprowadzić remont dachu, wraz z wymianą części więźby dachowej.

Przyjmuje się wymianę pokrycia dachu z istniejącego (blacha ocynkowana i malowana) na nową blachę blachy cynkowo – tytanową. Nie należy blachy malować, należy pozostawić ją do naturalnej pasywacji. Wszystkie prace wykonywać z należytą starannością, tak aby nie zabrudzić montowanych elementów.

Dysponuje się kolorystykę zewnętrzną zbliżoną do koloru obecnego, w odcieniach piaskowych.

Dysponuje się kolorystykę wewnętrzną zbliżoną do koloru obecnego, w odcieniach starej bieli.

Wszystkie przyjęte w programie prac materiały powinny posiadać charakter konserwatorski i powinny być powszechnie stosowane w pracach przy obiektach zabytkowych.

7. PROGRAM PRAC REMONTOWO – KONSERWATORSKICH.

Ściany wewnętrzne.

Skuć tynki na całej powierzchni sklepień, usunąć osłabione spoiny, po wysezonowaniu (osuszeniu), nałożyć tynk renowacyjny WTA – obrzutka na ok. 50 % powierzchni, następnie tynk wyrównawczy charakteryzujący się dużą odpornością na obecność soli do 2 cm, całość wykończyć tynkiem wykończeniowym. Usunąć farbę ze ścian, a następnie malować ściany i sklepienie farbą mineralną, o spoiwie żolowo-krzemianowym. Farba ma charakteryzować się wysoką paroprzepuszczalnością $V > 2.000 \text{ g/(m}^2 \cdot \text{d)}$ (bardzo niski opór dyfuzyjny pary wodnej $S_d < 0.01\text{m}$). Malować w kolorze starej bieli, (przed pomalowaniem założyć próbkę i skonsultować z autorem projektu oraz inspektorem nadzoru konserwatorskiego).

Dach.

Rozebrać istniejące poszycie wraz z deskowaniem, oczyścić krokwie i impregnować preparatem przeciwgrzybicznym i przeciwzapalnym (preparat zabezpieczający przed szkodliwym działaniem ognia, grzybów domowych, pleśni oraz owadów; zawierający substancje biologicznie czynne typu czwartorzędowe związki amoniowe). W przypadku przegniłego lub porażonego owadami żerującymi w drewnie elementu, go wymienić na nowy. Położyć pełne deskowanie, deski strugane grubości min. 24 mm, szerokości max. 16 cm, zakładane na pióro – wpust, impregnowane jak wyżej. Położyć podkład, strukturalną membranę separacyjną do dachów skośnych z metalowym pokryciem. Położyć blachę cynkowo-tytanową o grubości 0,7 mm. Pokrycie układać w pasach i zakładane na rąbek stojący. Okuć blachą słupki sygnaturki. Wykonać stożkowy hełm na sygnaturce. Po rozebraniu hełmu należy uzgodnić jego ostateczny kształt z WKZ. Założyć rynny wiszące półokrągłe z wysuniętym rzygaczem. Blach cynkowo – tytanowa, wstępnie patynowana, nie malować pozostawić do dalszej naturalnej pasywacji. Krzyż metalowy oczyścić z rdzy i warstw wtórnej farby, malować farbami do metalu antykorozyjnymi w kolorze grafitowym, podkładowymi i zewnętrznymi.

Elewacje.

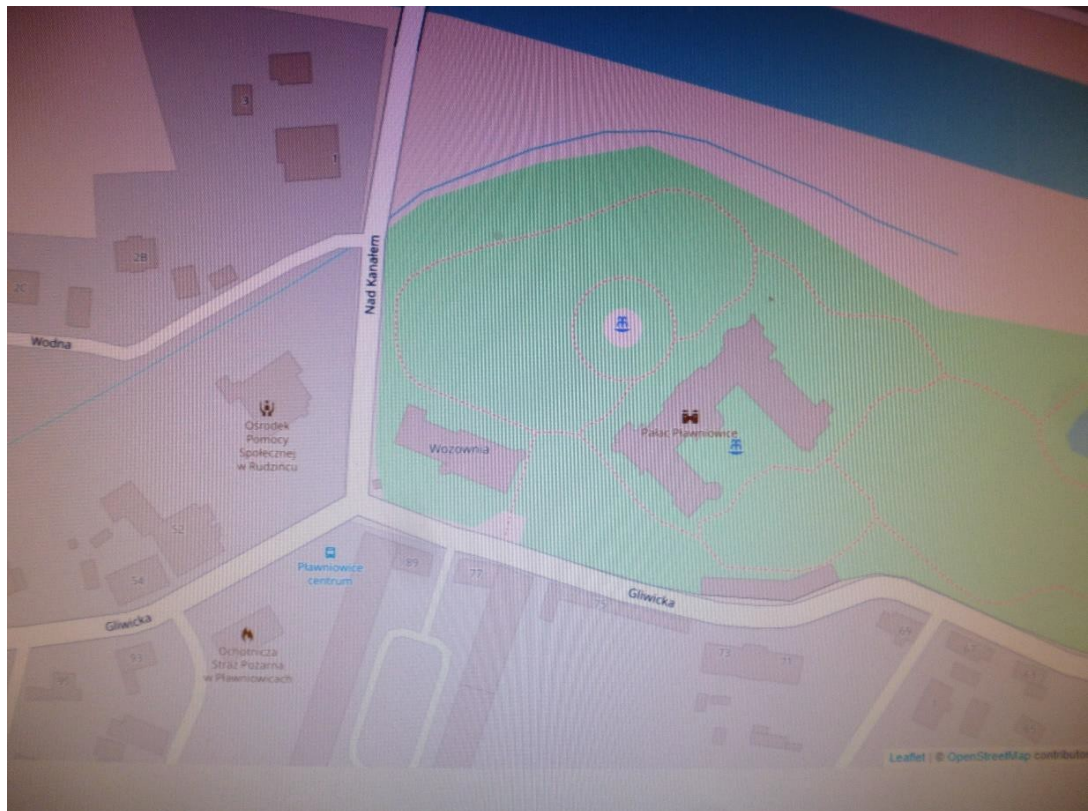
Przyjmuje się umycie elewacji wodą pod ciśnieniem, najlepiej myjką parową typu Karcher. W związku z dobrym stanem tynków i farby należy pomalować elewację farbą mineralną, o spoiwie żolowo-

krzemianowym, jak wyżej. Kolor identyczny z istniejącym.

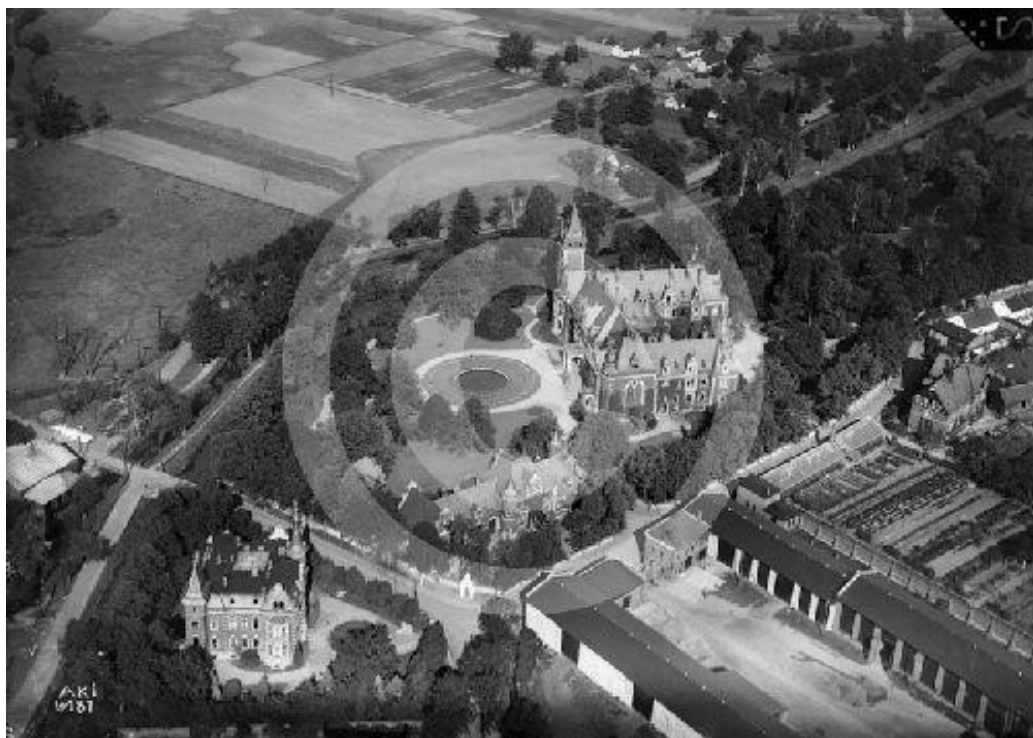
Otoczenie.

Rozebrać betonowe posadzki przy kaplicy, wyrównać teren tak, aby wody deszczowe odpływały od elewacji, przy murach wykopy zasypać selekcyjonowanym żwirem o zróżnicowanej wielkości oraz piaskiem. W części nasadzić rośliny płożące, ozdobne np. jałowice płożący Green Carpet (4 sztuki po każdej stronie).

PRACOWNIA
KONSERWATORSKO-PROJEKTOWA
"dlazabytkow.pl"
mgr Ryszard Szopa
42-680 Tarnowskie Góry, ul. Jałowcowa 11
tel. 502 535 041 NIP: 645 171 68 67

8. Plan lokalizacyjny kaplicy.

9. Widok z lotu ptaka, stan z początku wieku.

10. Kartka pocztowa z początku XX wieku, na pierwszym planie kaplica.

11. Widok na kaplicę św. Jana Nepomucena oraz założenie parkowo – pałacowe.

12. Kaplica św. Jana Nepomucena.

13. Widok z boku.

14. Widok od strony tylnej.

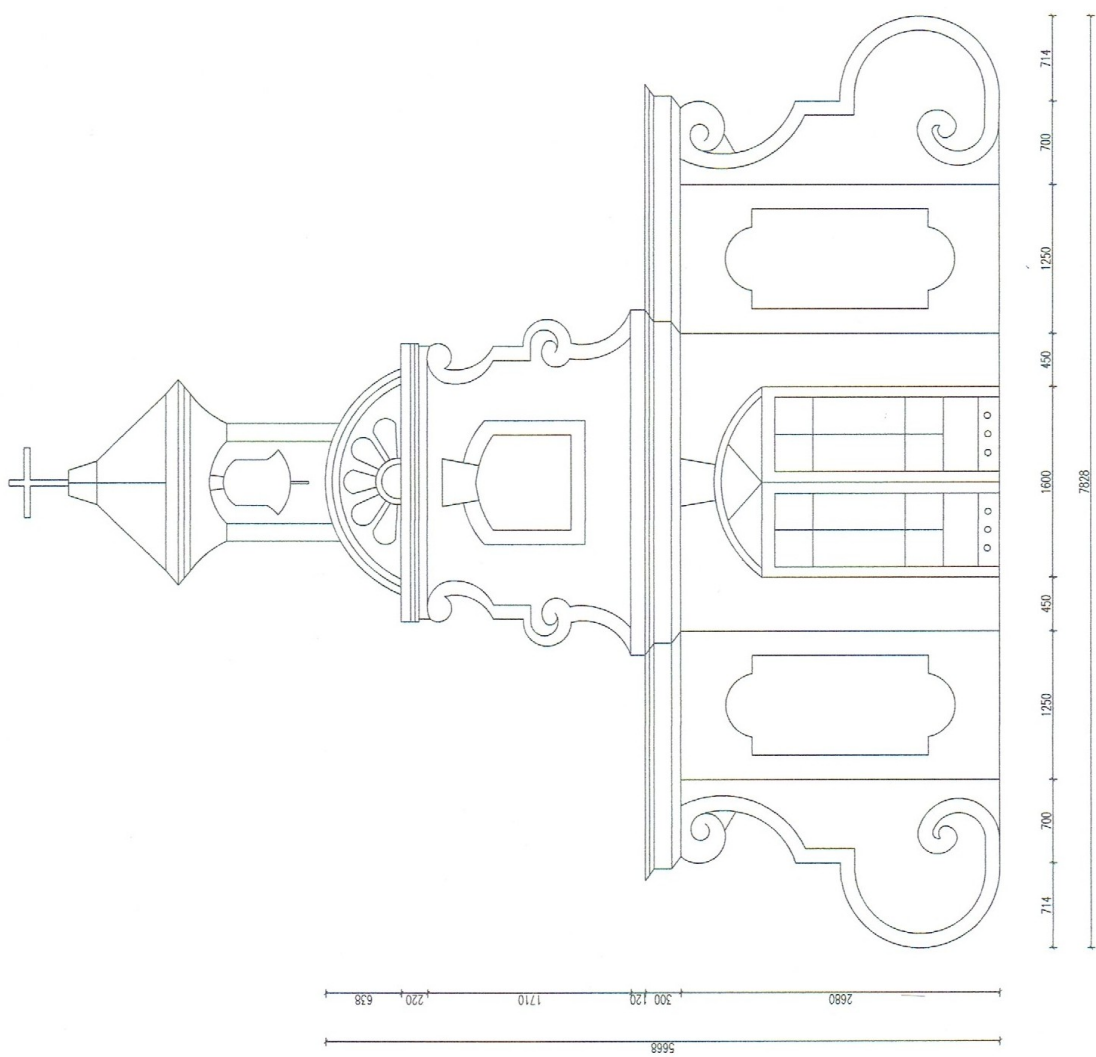
15. Widok szczytu.

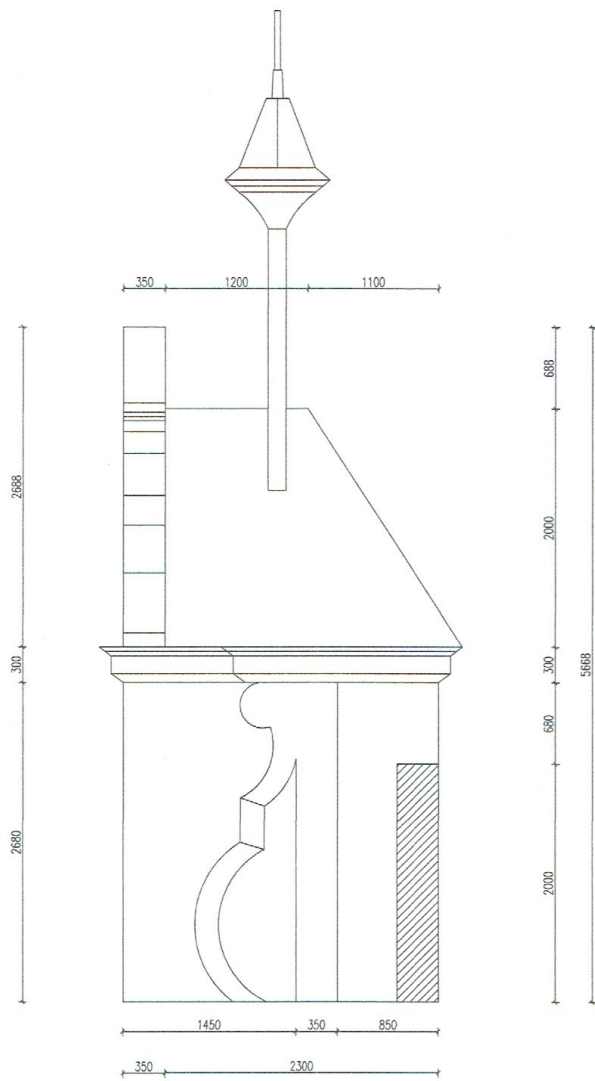
16. Widok dachu.

17. Wnętrze.

PRACOWNIA
 KONSERWATORSKO-PROJEKTOWA
 "diabzytkow.pl"
 mgr Ryszard Szopa
 42-690 Tarnowskie Góry, ul. Jajłocowa 11
 tel. 502 533 041; NIP: 645 171 68 67

PRACOWNIA
 KONSERWATORSKO-PROJEKTOWA
 "dlazabytkow.pl"
 mgr Ryszard Szopa
 42-850 Tamowska Góra, ul. Jajłocowa
 tel. 502 535 041 NIP: 645 171 8

UNIwersytet MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

Wydział Sztuk Pięknych
nazwa jednostki organizacyjnej uczelni

DYPLOM

Pan(i) Aleksander Sławomir Harkawy
Imię i nazwisko

urodzony(a) dnia 26 lutego 1972 roku

w Nysie

odbył(a) studia wyższe magisterskie/6-letnie/
na kierunku Konserwacji i Restauracji

Dziedziny Sztuki

w zakresie konserwacji i restauracji
malarstwa i rzeźby polichromowanej

z wynikiem bardzo dobrym

i uzyskał(a) w dniu 28 października 1997 r.

tytuł magistra sztuki

/-/R. Drzewiecki A. Jamiółkowski
Dziekan Rektor

Toruń dnia 28 października 1997 r.

Harkawy Aleksander
(podpis posiadacza dyplomu)

Nr 1968
(numer dyplomu)

ODZIAŁ WOJEWÓDZKI
Państwowej Służby Ochrony Zabytków
w Katowicach
40-001 Katowice, ul. Staromiejska 10
tel./fax 597-253

Katowice, dnia 27.04.1998 r.

PS: 1-WKZ- 1257/323/98

Zaświadczenie nr 298/98

Na podstawie art. 217 § 2 pkt. 2 Kodeksu Postępowania Administracyjnego i § 19 i 20 Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 r. o zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach oraz prac archeologicznych i wykopaliskowych, warunkach ich prowadzenia i kwalifikacjach osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności (Dz. U. nr 16 poz. 55) stwierdzam że :

mgr sztuki
Aleksander Sławomir Harkawy
urodzony dnia 26 lutego 1972 r. w Nysie
zamieszkały w Chorzowie przy ul. Powstańców 55/2

przygotowanie zawodowe do wykonywania prac konserwatorskich przy zabytkach ruchomych w zakresie: konserwacja malarstwa i rzeźby polichromowanej.

Aleksander Sławomir Harkawy ukończył studia wyższe na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, w zakresie konserwacji i restauracji malarstwa i rzeźby polichromowanej (dyplom nr 1968 z dnia 28.10.1997).

Niniejsze zaświadczenie nie zwalnia od obowiązku każdorazowego uzyskania zgody wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie prac przy zabytkach, zgodnie z przepisami powołanego powyżej rozporządzenia.

Zaświadczenie wydaje się na wniosek zainteresowanego.

Opłata skarbową w wysokości 3.00 zł
wpłacono na wniosek

